

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Т. М. Паламарчук, к.е.н., доцент
Житомирський національний агроекологічний університет

Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва спричинила негативні зміни в ланцюгах екосистем і біологічного кругообігу, погіршила стан довкілля та здоров'я людей. Водночас вона, за оцінками експертів Інституту світового спостереження, не забезпечує стабільності приростів врожайності культур, а останніми роками спостерігається тенденція до її прогресуючого зниження. Тому важливого значення має розвиток органічного виробництва. Слід зазначити, що в останні роки ринок органічних продуктів в Україні активно розвивається завдяки прагненню покупців до здорового раціону та зростаючого позитивного впливу сучасних технологій по виготовленню продуктів харчування.

Проблеми розвитку органічного виробництва в аграрному секторі досліджували такі вчені, як: В. Андрійчук, М. Артиш, С. Бегей, Н. Берлач, О. Бородіна, В. Гудзь, Т. Зінчук, В. Вовк, М. Капштик, В. Кисіль, М. Кобець, Ю. Манько, В. Месель-Веселяк, Є. Милованов, В. Писаренко, П. Писаренко, І. Примак, П. Саблук, О. Скидан, В. Пиндус, В. Рекуненко, О.Ходаківська, М. Шикуча, І. Шувар та ін.

Метою дослідження є аналіз сучасних проблем розвитку органічного виробництва в Україні та пошук шляхів їх подолання.

Органічне виробництво в Україні розвивається з 1997 року, в першу чергу завдяки попиту з боку трейдерів ЄС і переробників органічного зерна, олійних, бобових культур і дикоросів. У 2007 році ситуація почала злегка змінюватись – на внутрішньому ринку розширився асортимент органічних продуктів: з'явилися органічний хліб, молоко, ковбаси, фрукти, овочі, соки, напої, сиропи, джеми, мед та крупи [6]. З тих пір спостерігається позитивна тенденція розвитку внутрішнього споживчого ринку органічних продуктів в Україні, що згідно дослідження Федерації органічного руху України має наступні показники: у 2007 р. – 500 тис. євро, у 2008 р. – 600 тис. євро, у 2009 р. – 1,2 млн. євро, у 2010 р. – 2,4 млн. євро, у 2011 р. – 5,1 млн. євро, а в 2012 р. – 7,9 млн. євро. Щорічне зростання внутрішнього ринку органічної продукції знаходиться на 60-100% рівні. На початок 2012 року в Україні працювало близько 164 сертифікованих органічних господарства, які обробляють понад 278800 га сільськогосподарських угідь [3].

Згідно Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року передбачено розширення виробництва органічної продукції, зокрема збільшення площ сільськогосподарських угідь, сертифікованих відповідно до органічних стандартів у 2015 р. до 5% і у 2020 р. – до 7%, проти 0,7 % у 2010 р. та зростання частки органічної продукції у 2015 р. до 7 відсотків валової продукції, у 2020 р. – до 10 відсотків проти 5 % у 2010 р. [7, стор. 8].

В Житомирській області перше органічне господарство з'явилося у 2005 р., а з 2007 р. в області розпочали перехід до органічного виробництва ще чотири підприємства. На початок 2010 р. у п'яти сільськогосподарських підприємствах Новоград-Волинського району запроваджено органічне виробництво продукції, а саме: у СТОВ «Оберіг» (с. Броники), ПП «Поляна» (с. Полянівка), ПОСП «Перемога» (с. Нова Романівка), ПП «Галекс-Агро» (с. Стриєв) та ПСП ім. Чкалова (с. Варварівка). Площі, зайняті під виробництвом органічної продукції у цьому районі складають 7,6 тис. га, що становить близько 0,6 % від загальної площі сільськогосподарських угідь області.

Нині основними товаровиробниками продукції з дотриманням технологій органічного землеробства в Житомирській області вважаються ТОВ «Вертокиївка», ПП «Миролобівське», ТОВ ВО «Агро-Пром-Сервіс», ФГ «Ставрів» Житомирського району, ПП «Галекс-Агро» Новоград-Волинського району, СТОВ «Україна», ПСП АФ «Симони», ПОСП «Яблунецьке», ФГ ім. Мічуріна, ФГ «Кулішівське», ДПДГ «Рихальське», ДСГП «Райагрохім» Смільчинського району.

Основними напрямками діяльності органічних підприємств області є вирощування та реалізація зернових та зернобобових культур, виробництво тваринницької продукції: вирощування великої рогатої худоби, виробництво молока та м'яса. Найбільш поширеним є вирощування органічного зерна, що здійснюється за кошти інвестиційних компаній та експортується за кордон. Слід зазначити, що у структурі площ, зайнятих під виробництвом органічного зерна, найбільша питома вага належить житу. Ця культура є традиційною для зони Полісся, вона не потребує внесення значної кількості добрив та є пристосованою до місцевих ґрунтово-кліматичних умов [4].

Серед головних зовнішніх факторів, що стримують розвиток органічного сільськогосподарського виробництва в Україні слід виділити наступні: фактори попиту, конкуренцію, збут продукції, можливі зміни ринкової кон'юнктури органічної продукції, нестабільність вітчизняних ринків сільськогосподарської продукції;

зміна курсу валют, зростання цін на сільськогосподарську техніку, добрива та засоби захисту рослин, рівень інфляції, зміна рівня доходів населення, державна податкова політика, рівень політичної стабільності в країні, рівень корумпованості влади тощо.

Розглядаючи внутрішні фактори, що стримують розвиток органічного сільськогосподарського виробництва в Україні слід зазначити наступні: рівень кваліфікації учасників, їх зацікавленість у розвитку органічного виробництва, наявність взаємодії між учасниками, виробничі потужності, якість устаткування, якість продукції, що виробляється, наявність патентів і ліцензій, собівартість продукції, недосконалі методи органічного вирощування рослин та розведення тварин відповідно до природно-кліматичних умов, необхідний перехідний період від 1 до 3 років, витрати виробництва, нестача фінансових ресурсів у вітчизняних виробників для розвитку органічного виробництва та впровадження інноваційних технологій

Ми поділяємо думку, що перспективи розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції в Україні, визначаються системою факторів, зокрема: політичними: формування законодавчої та нормативно-правової бази, що регулює органічне виробництво в Україні та використання ГМО; імідж країни як виробника органічної сільськогосподарської продукції; регіональна політика щодо підтримки органічного виробництва; організаційними: досвід вітчизняних виробників у виробництві органічної продукції; впровадження інновацій; технологічними: збільшення врожайності зернових та олійних культур за умови дотримання вимог органічного сільськогосподарського виробництва; наявність та доступність необхідної сільськогосподарської техніки, органічних добрив і біологічних засобів захисту рослин; забезпеченість матеріальними ресурсами; енергетичними: використання ресурсозберігаючих технологій; пошук відновлювальних джерел енергії; поступовий розвиток безвідходного виробництва; економія ПММ; економічними: вартість органічної сільськогосподарської продукції як мінімум на 30% вище за традиційну; зменшення витрат на ПММ; відсутні витрати на мінеральні добрива та засоби захисту рослин; фінансова підтримка іноземними організаціями; маркетинговими: попит на органічну сільськогосподарську продукцію стабільно зростає як в Україні, так і за кордоном; участь у міжнародних і вітчизняних виставках органічної продукції; природно-кліматичними та екологічними: наявність земель, придатних для органічного сільськогосподарського виробництва; невикористаний потенціал сільського господарства; позитивний вплив

на навколишнє середовище; соціальними: позитивний вплив органічної сільськогосподарської продукції на здоров'я населення; розвиток сільської місцевості; підвищення рівня зайнятості сільського населення; розбудова закладів соціально-культурної сфери села; розвиток "зеленого" туризму; обмін досвідом між іноземними та вітчизняними учасниками ринку органічної продукції [5].

Дослідження зовнішніх та внутрішніх факторів дозволило виявити ряд проблем щодо перспектив розвитку органічного виробництва в країні, зокрема: відсутність відповідної законодавчої та нормативної бази органічного сільськогосподарського виробництва; відсутня урядова стратегія та програми підтримки і розвитку органічного сільськогосподарського виробництва. Органічне сільськогосподарське виробництво не має функціонуючої державної системи контролю, яка була б акредитована на національному та міжнародному рівнях і охоплювала контроль як операторів органічного сектора, так і продукції. Незавершена земельна реформа та відсутній прозорий та цивілізований ринок сільськогосподарських земель. Відсутній соціально-відповідальний маркетинговий підхід у виробників та маркетингових організацій, продавців та інших учасників, який є запорукою дотримання основних принципів органічного виробництва, що необхідні для встановлення ринкових відносин, співпраці тощо. Недостатньо розвинений внутрішній ринок та відсутня державна підтримка погіршує позиції вітчизняних виробників на світовому ринку органічної продукції. Ціни на вітчизняну органічну продукцію на 50-300% вище за традиційну [5].

Важливе значення також мають вирішення питань щодо освіти та консультування з питань органічного виробництва, поскільки існує недостатній рівень співпраці регіональних та місцевих рад, дослідницьких інститутів та ВНЗ з питань органічного сільськогосподарського виробництва з організаціями та державними установами на державному та місцевому рівнях.

Виконання завдань аграрної науки потребує створення цілісної національної програми розвитку української моделі органічного землеробства. Вітчизняна стратегія полягає в тому, щоб врахувати не тільки міжнародні стандарти, прийняті для безумовного виконання, а й визначити «вузькі місця» зарубіжних засад органічного землеробства.

Адаптація органічного виробництва до умов України зумовила нагальну потребу в розробленні системи оцінки якості продукції такого виробництва. Адже за кордоном ця система базується на відповідних стандартах і вимогах до процесу виробництва, що є

найважливішими елементами гарантії якості продукції, а в Україні ще не завершено розроблення нормативної бази та системи сертифікації органічної продукції. Тому товаровиробники змушені користуватися стандартами, розробленими в країнах, де ринок органічної продукції вже сформовано, а відносини у цій сфері врегульовано [2].

Таким чином, проведене дослідження підтверджує важливість та необхідність щодо активізації розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні, адже саме органічне виробництво максимально поєднує максимальне використання природних біологічних процесів та виробництво безпечних та якісних продуктів харчування. Виявлені зовнішні та внутрішні фактори, що стримують розвиток органічного виробництва та їх врахування, сприятимуть вирішенню основних проблем щодо перспектив розвитку органічного виробництва в нашій країні.

Література

1. Берлач Н. А. Адміністративно-правові засади формування органічного напрямку у сільському господарстві України: монографія / Н. А. Берлач. – К.: Новая Идеология, 2010. – 398 с.
2. Камінський В. Органічне землеробство – шлях до продовольчої безпеки » [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/4161/>.
3. Клітна М. Р. Стан і розвиток органічного виробництва та ринку органічної продукції в Україні / М. Р. Клітна, І. А. Брижань // Ефективна економіка – 2013. – №10.
4. Комплексна програма підтримки розвитку органічного виробництва Житомирщини на 2013-2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.znau.edu.ua>
5. Проблеми та перспективи розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні . Центр екологічного землеробства «Південь Органік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://finance.mnau.edu.ua/...](http://finance.mnau.edu.ua/)
6. Органічне виробництво: має шанс подолати голод і глобальне потепління [Електронний ресурс] / Український органік журнал «Organic UA». – Режим доступу: <http://organic.ua>.
7. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року /за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ “ІАЕ”, 2012. – 182 с.